

ПОЛИТИКИН ЗАБАВАНИК

10
ДИНАРА
1952

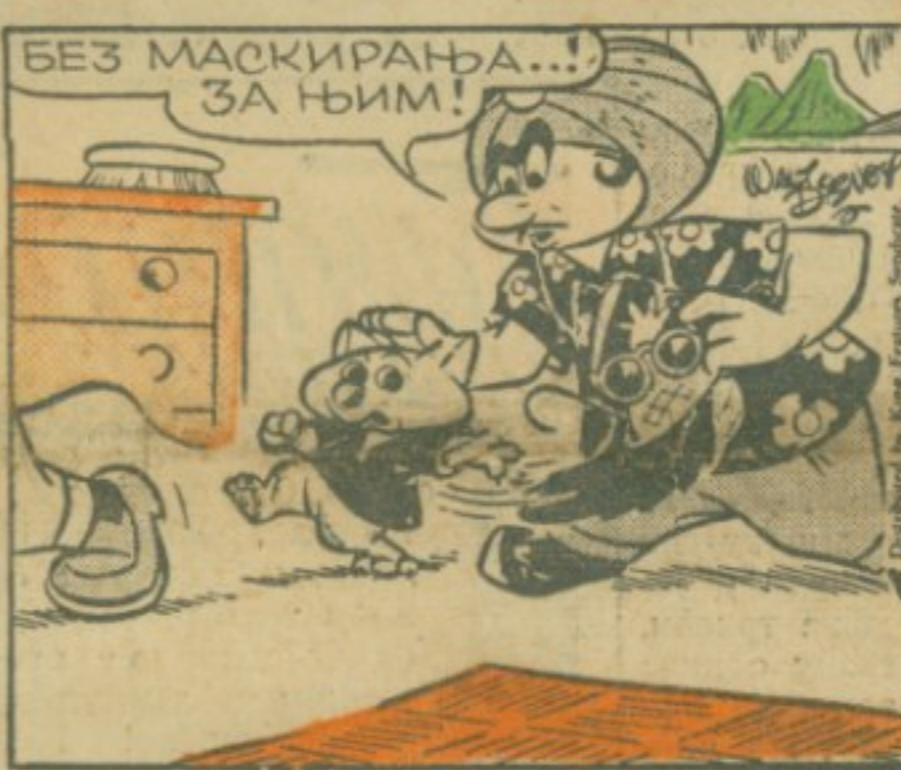
ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XVI — Број 121 — Субота, 24 април 1954

МИКИ ШТАТА ЗА МУЛА-ЛОМ

ОДЛАЗАК
СА
ХАВАЈА

11

Б.Е. ИРИ *Долма* ПЛАВЕ МАГАЛЕ

(10)

— Морамо покушати сами нас шесторо. То ће бити игра на живот и смрт и због тога ја мислим да сваки од нас треба сам да одлучи да ли ће у њој да учествује.

— Рачунајте на мене, — упаде му у реч Аленин отац. — Ја сам, као што знате, лако могао бити мртв још пре двадесет и пет година. Ово што сад живим, то је као неки други, поклоњени живот. Према томе, ако мора да се умре, па нека.

— Рђаво остати овде. Ја покушати, — рече на то Квето својим обичним мирним гласом.

Тада Аленин преведо на латински Кервудов предлог Алети и њеном брату, а затим њихове одговоре на енглески.

— Еназд каже да је спреман да за добро свог народа стави и свој живот на кошку. А што се Алетке тиче, ти, Томе, мислим да знаш... — Он се насмеши кад приметити сјај у њиховим очима, које су се за тренутак среде, а затим настави:

— Нас је шесторо. Троје ће уз падину, а троје кроз отвор на зиду, па шта нам буде.

— Не! — прекиде га Кервуд оштро. — Петоро уз падину, да би на себе привукли сву пажњу стражара на торњу, а само један кроз отвор на зиду. И то ћеш бити ти, Алени.

— Не, него ти, — одговори Алени. — Ти можеш брже да трчиш, те су, према томе, и твоји изгледи на успех већи... Нећу ништа да знам, — рече он оштро кад је Кервуд покушао да му противречи. — Не ради су то о теби, мени или коме од нас појединачно. Ради се о свима нама као људима, о свету коме припадамо. У питању је спас свега онога што нам је драго и што волимо.

Хтео не хтео, Том се морао сложити са Алениним предлогом. Један час касније, кад су сви остали већ спавади дубоким сном уморних људи, они су се искрпали из зграде и изишли у неосветљени град, у коме је владала мртва тишина. Ноћну таму разбијала су само два снопа јаке светлости уперена на два супротна краја долине.

Без иједне речи Кервуд се руковао са Аленим. Стисак њихових руку говорио је више од ма каквих речи. Затим, мало оклевајући, пришао је Алети, која га је гледала очима светлим од уздржаних суза, и нежно је пољубио у оба образа. Осталима је у знак поздрава махнуо руком и нагло се окренуо на другу страну.

— Чекај на мој сигнал, Томе, — добаши Алени док је Кервуд журно одмицао.

Тако су се, готово без речи, растали, као да не полазе у сусрет опасности, већ на неки

кратак излет после кога ће се опет састати. Кервудова висока, снажна фигура ишчезла је ускоро у таму.

Алени је повео своју групу према падини. Кад су стигли до њеног почетка, погнули су се што су више могли и опрезно допузаали до нише широког осветљеног простора. Држали су се што су могли даље један од другог. Сваки од њих знао је шта треба да чини у току бекства, као и у случају ако бекство буде успело.

Неколико тренутака Алени је стајао на ниши осветљеног простора, а затим се сагнуо, дограбио први већи камен који му је дошао под руку и свом снагом га бацио на обилжну стену. После једног секунда, кроз успавану долину одјекнуо је сличан тресак.

— Сигнал!

Уз гласан узвик Алени је полетео напред. Четворо његових пријатеља усправили су се готово истовремено и потрчали уз падину, преко осветљеног простора. Погнут, Алени је трчао, очекујући сваког тренутка да смртоносни зраци паду на њега. Али, они су пали прво на Еназла. Златококси младић, прва жртва у њиховој утакмици са смрћу, срушио се претворен у црну, угљеничану масу. Бољно вриснувши, Алетка је застала за тренутак, али је одмах наставила да трчи. Алени је једва задржао крик кад је Квето, који је трчао лево од њега, чудно поскочио и у истом тренутку пао. Друга жртва! Ко ће бити следећа?

Једнај му је загушно грло кад је његов отац посрнуо. Алени није видео кад је пао, јер је, ужаснут, одвратио поглед на другу страну. Број три!

Трчећи као у бунду преко осветљеног појаса, Алени се у једном тренутку учинило да га неко зове. И заиста, то га је Алетка звала, довикујући му нешто на свом чудном језику. Алени се, и даље трчећи, окренуо на ону страну одакле је долазио глас, али није могао да види девојку. Да није и она...

Тада је угледа, нагло скренуо удесно и у идућем секунду баци се поред ње на земљу, изнад једног великог камена. Још су били у осветљеном појасу, али потпуно заштићени сенком стене иза које су лежали. Били су у сигурности, бар за тренутак. Али, још пре но што је одахнуо, Алени угледа како се, лево од њих, земљиште пуши. Трака невидљивог пламена приближава се њиховом закљону. Стражари с куле су, очигледно, опазили кад су се њих двоје склонили иза стене и сад су покушавали да их одакле отерају. Алени заштитнички обгрли бледу девојку која је дрхтала и стаде да чека крај.

Али, невидљиви ватрени

зрак наједном је престао да пржи тло пре но што је додирују стену иза које су се налазили Алени и Алетка. Алени је одмах схватио зашто. То је могао да значи само једно: стражари са куле открили су Кервуда на другом крају долине и окренули смртоносни пламен на ту страну. Пошто је наредио девојци да остане скривена, Алени се усправио и у једном скоку нашао се на осветљеном простору, где је стао да виче и да маше рукама. Чинио је све да пажњу стражара привуче на себе.

Бољан, али у исто време и радостан, узвик избио му је из грла кад је осетио да је невидљиви пламен пао на његова леђа. Готово у истом тренутку његово одело је нестало као да се претворило у пару. Ужасна, невидљива ватра унијала му се у тело и нагонила га да скаче, да се окрене у ковитлац, као да је изгубио разум. Но, како на иницијалној свести, он је знао да његово искакање на осветљени простор значи неколико драгоцених секунди које ће Кервуду можда омогућити бекство...

Златококса девојка иза стене закљонила је очи рукама и горко је жецала. А затим, кад је подигла поглед, видела је Алени на земљи. Као гоњена неким инстинктом, она је скочила и полетела напред колико су је ноге носиле. Трчала је према тами која се простирала изнад осветљеног појаса, према сигурности и слободи.

Том Кервуд готово луд због неизвесности о судбини осталих, трчао је и даље свом снагом, иако се камени зид који је затварао долину већ налазио иза његових леђа. У трку је превално читав пут до места где се налазио његов авион. Стигао је баш у тренутку кад се на истоку јављала прва јутарња ружина. Не заставивши ни да одахне, упалио је моторе и, док су се они грејали, ставио је на задње седиште четири преостала сандука динамита, а затим је хитро ускочио у апарат.

Уз загушну хуку дигао се велики „Даглас“ у ваздух и полетео према долини. Већ после пет минута Кервуд је, угасивши моторе, начинио широк, готово нечујан круг над долином. Кад се апарат нашао изнад падине, Кервуд се нагнуо и стао да броји. Било их је четири. Четири тамне, готово црне мрље на сивој каменој падини. Један се, значи, спасао. Али, четворо их је мртвих.

Авион је већ летео изнад самог града. Још мало па ће бити изнад куле и тајанственог ваздушног брода. Кервуд је могао да види узбуђене, уплашене особе које су збуњено трчале по тргу. Неколико њих, пошто су извесно време посматрали Кервудов авион, потрчали су према ваздушном броду. Ако успеју да се дигну у ваздух и пођу му у сусрет...

Кервуд журно докопа један пакет динамита и баци га кроз отвор на поду пилотске кабине.

— Дванаесторици! — викну он.

Други пакет полетео је одмах иза првог.

— Теби, Рамоне!

(Наставиће се)

КАКО ЈЕ ПОСТАЛА ЧЕТКИЦА?

Разноврсне сликарске четкице омогућују сликарима и цртачима да лако остваре своје замисли. Међутим, требало је да прођу векови док се дошло до четкице каква се данас употребљава.

Уметници који су живели у време пре наше ере, радили су под веома тешким условима. Тако су писари морали да остварују своје замисли на камену, металу и другим тврдим предметима. За то су употребљавали тврђе „оловке“, које су правили од метала, камена и костију. Али, кад су почели да пишу слова и орнаменте по кожи, папирису и другим мекшим таблицама, онда су видели да могу употребити и нежније „оловке“, па су их израђивали од стабљика разних биљака, као што су влат жита или делови бамбусове трске, папрати, шећерне репе, розова итд. Они су за писање употребљавали и ребарца лисова разних биљака, као, на-

пример, ребарца палимина листа, затим цевчице од трске, па разне врсте трна итд.

Таквим „оловками“ писали су стари Египћани и Персијанци, Маје и Астеци, стари Римљани, Арали, Вавилонци и Асирици, а сличних пишу и данас нека урођеничка племена на Целебусу и Суматри, као и нека индијанска племена у Америци.

Врх ове примитивне оловке од трске или лисног ребарца, која се умакала у мастила разне боје, постепено се претварао у неку врсту четкице, па се тако дошло на мисао да се праве четкице. Прича се да је Кинез Менг Сиен, који је иначе био војник (живео је у III веку пре наше ере), дошао на идеју, гледајући рашчешљане и размешане врхове „оловки“ од трске, да наместо њих на цевчицу стави длаку неке животиње. Кинези су у ту сврху про употребљавали длаку питомих зечева, а касније и других животиња. Ето, тако је постала прва четкица, која се током векова даље усавршавала.

ФРИЗЕРИ У РУКАВИЦАМА

Један француски лекар скренуо је пажњу на обојење које се у последње време појавило код неких фризера. То је један екзем који се јавља на кожи руку. По мишљењу овог лекара, длачице улазе у кожу између прстију, ту се доме и ситни делци који остају у кожи проузрокују екзем. Зато он препоручује да фризер носе нарочите рукавице без прстију, сличне онима које носе бишкристи.

БЛИЗИТЕ У НАЈБОЉИМ ПУТИМА

Кoliko би се несрећа избегло, колико би људи и данас било у животу само да су појединачно у критичним тренуцима били мало прибранји! Каткад је потребан само један обичан рефлекс па да се избегну праве катастрофе. Узмимо као пример генерала Галије-нија, браноца Париза из 1914 године, који је једно пролетње ноћи поклопио све париске тактије, концентрисао војску на Марни и готово сигуран пораз претворио у победу. Таквих примера, где присуство или одсуство хладнокрвности одлучује да ли ће исход целе ствари бити повољан или не, има безброј, и то не само из рата.

Хладнокрвност не зависи ни најмање од физичке снаге. Може човек бити не знам како снажан па да опет изгуби главу пред неком изненадном опасношћу. С друге стране, нека неутледна, крхљава особа може у сличним тренуцима показати необично присуство духа и велику храброст. Ево једног примера.

Недавно се у Белгији упалио преко ноћи један мајур. Усплашени становници покушавали су да угасе пожар, али без много успеха. Пламен се ширио и прождирао једну зграду за другом. Тада је један дванаестогодишњи дечак узвикнуо:

— Па што не позовете пожарнику чету?

У општем метежу нико се тога није сетио. Кад су дошли ватрогасци, било је већ касно. Мајур је потпуно изгорео.

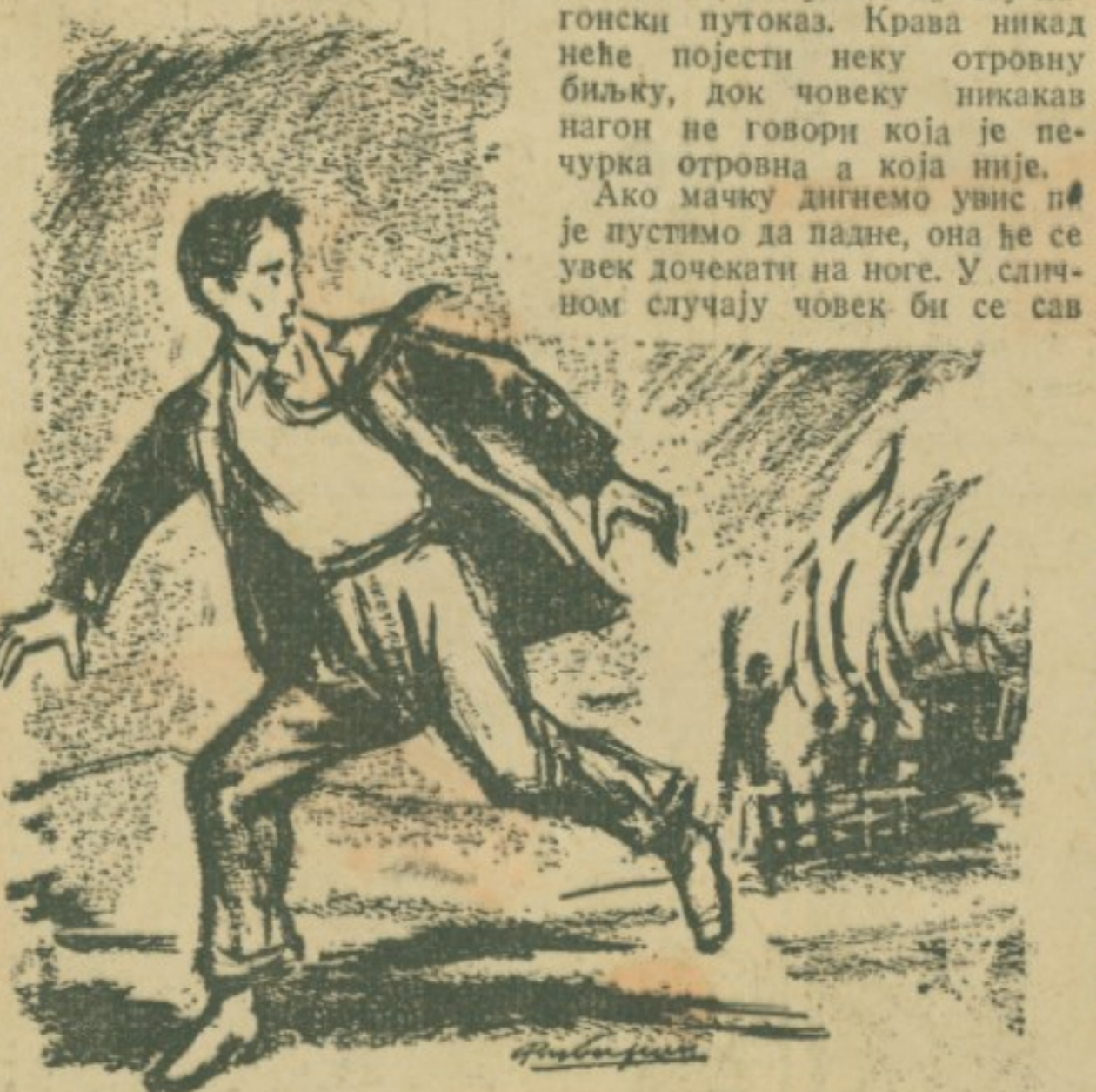
Утврђено је да постоје углавном три категорије људи. Најпре они који и пред највећом опасношћу хладно размишљају, издигну се изнад догађаја и одлучују онако како само трају за најбоље. Таквих је веома мало. Највише их припадају другој категорији. То су људи који се владају према приликама, крхлући се од једне крајности до друге. Час су хладнокрвни, а час их обузме паника; једном приликом су врло храбри, а други пут неспособни да ма шта предузму.

У трећу категорију спадају људи које обузима паника у свакој прилици. Неспособни су да се снају и само се повинују инстинкту. А инстинкт не даје увек најбоље решење. Морамо каткад своју природу да укротимо ако мислимо да останемо у животи. Недавно се усов сјурно на једно село у Алпима. Том приликом један сељак провео је осамдесет часова у својој штали затрпаној сне-

глом, к земљи, а он је онда почео да буши снег у супротном правцу.

Чак и нагон самоодржања, који је у многим приликама тако сигурни и драгоцен, може да превари. Код неких обољења, уколико не познаје право стање, човек има осећај да никад није био здравији. Значи, тај нагон није никаква гаранција сигурности. Међутим, животиње, чак и домаће, сачувале су тај нагонски путоказ. Крвава никад неће појести неку отровну биљку, док човеку никакав нагон не говори која је печурка отровна а која није.

Ако мачку дигнемо у висине, је пустимо да падне, она ће се увек дочекати на ноге. У сличном случају човек би се сав

тај инстинкт парализовања може имати неугодне последице. Кад се нађе у некој великој опасности, човек отвори уста да зове узмоћ, али ни гласа не може да пусти; или покуша да побегне, али га ноге не служе, те остане као прикован за земљу.

Исти је случај и са паничним страхом. Човек тада изгуби контролу над собом и чини оно што иначе никад не би учинио. Зато су толико и опасни пожари у великим биоскопским и позоришним дворанама, кад људи безглаво журе на све стране, обарајући и газећи једни друге. Протекле године у једном мексиканском планинском селу сељаци су били окупљени у цркви. Многи од њих тада су први пут видели електричну сијалицу. Одједном, светлост се угасила. И поред опомене да се не плаше, сељацике је обузела паника у мраку. Кад се светлост вратила, у цркви је било много мртвих и рањених.

Несумњиво је да човек може да повећа своју хладнокрвност обучавањем својих нагона. Човек то често, и не знајући, чини. Кад се нађемо пред неком опасношћу, ми обично заклапамо капут и натрићемо капу на очи. Тиме инстинктивно хоћемо да стисамо своје нерве и да се приберемо за борбу. У таквим тренуцима потребно је да останемо присебни и да чврсто верујемо да ћемо опасносно лако пребродити. Има људи који тада говоре себи: „Буди присебан! Није то ништа! Најопаснији тренутак је већ прошао!“

На основу многобројних примера из своје праксе, психијатри су дошли до закључка да се болесници најпре умире кад им се говори о њиховом ранијем познају. Тако су једном неког психијатра хитно позвали у кућу која је припадала неком инжењеру — душевном болеснику. Инжењер је био добио напад и, како је имао револвер, нико није смео да му се приближи. Психијатар је мирно ушао у собу и, не обзирајући се на аулада који је био дограбио револвер, сео је поред њега и почео да га испитује о његовим последњим пројектима. Говорио је озбиљно и с пуно интересовања. Мало помало болесник се смирио, заборавио на оружје и почео да разговара с лекаром. Данас је тај човек потпуно излечен.

Чудан пазар

Кроз главну улицу Денвера, престонице Колорада, иде сељак и вуче за собом мршаву козу. У другој руци држао је зеца. Кад је стигао до гараже Витфила, привеза козу за олук и одлучио кораком уђе у директорову канцеларију. Кад је ушао, метну зеца на директоров сто и, показујући палцем на козу, упита:

— Хоћете ли да примите ово уместо новца?

Витфил, Фордов заступник, није био нимало изненађен овим питањем.

— У реду! — рекао је. — Примам вам то за 631 долар.

Сат доцније сељак је изишао из Денвера возећи нов „Форд“ модела 1953 године. То су била једна од оних 600.000 нових кола која су при крају прошле године лежала у магацинима америчких трговаца аутомобилима. Продаја је постала све тежа и требало је на неки начин побудити интересовања купаца. Зато је Витфил у локалним новинама дао следећи оглас:

„Примамо уместо новца коње, краве или козе“.

Како је морао и да одржи реч, ускоро је имао многобројне домаће животиње, али се бар ослободио 35 кола из 1953 године и начинио место за нове моделе.

Но, ма колико била од користи у први мах, Витфилова довитљивост није довољна да отклони опасност која прети америчкој аутомобилској индустрији. После 15 година лаке продаје, производња 1953 године први пут је, и то у већој размери, надмашила могућност продаје. Док су америчке фабрике у 1952 години произвеле четири и по милиона аутомобила, у 1953 години су избациле шест милиона кола. Већ сада преко 45 милиона полновних кола заклучује гараже. Поред тога, статистичке показују да амерички грађани дуго још 14 милиона долара за аутомобиле које су купили на отплату.

БОЖУР

СИМБОЛ ПРОЛЕЋА

Божур је несумњиво један од најлепших цветова у нашим баштама, па га зато неки и називају краљем цвећа. Он је одувек био цењен нарочито у Кини. Тамо је, заједно са лотосом, кризантемом и шљивовим цветом, сликовито претстављао четири годишња доба. Сам божур био је симбол пролећа, као и лепоте и богатства.

Као баштенско цвеће, божур се помиње још пре 1400 година, док се о дивљем божуру говори у једној кинеској књизи ода из петог века пре наше ере. Прича се да је цар Ву Ти, пре више од две хиљаде година, имао ботаничку башту у којој је почасно место заузимао божур. О његовој лепоти певане су и песме.

Дуго је божур био украс једино царских дворова. Тек у каснијим вековима он постаје приступачан и осталима. Додуше, још ни тада није могао свако да дође до овог цвета, због његове високе цене. Остало је забележено да је један жбуи божура вредео колико сто комада најскупоценије тканине, а цена само једне биљке износила је колико годишњи порез десет средњих сеоских домаћинстава.

У једном кинеском документу из 11 века помиње се преко тридесет врста баштенских божура. Дивљег је, изгледа, било много више, јер се у истом документу вели да је народ у покрајини Шенси употребавао границе дивљег божура за огрев. Из 14 века остало је име једног кинеског баштована који је одгајио божуре високе три метра, са цветовима величине тањира. Врсте које је он гајио носиле су живописна имена: „жути тераси“, „зелени лептир“, „плави лав који игра“, „глава црвеног лава“ итд. Занимљиво је да и данас кинески баштовани дају ређим примерцима божура слична имена.

Начин гајења божура постао је у Кини традиција која се не мења. Биљке заштићују од сунца асурама, а од ветра нарочитим заклонима. Док се на западу божури расајују ујесен, Кинези их расајују крајем пролећа, кад су у пуном цвету. На пијацама се тада могу видети биљке са цветовима, чије је корење обавијено благом.

У Кини божур није само баштенски украс, већ се употребљава и у медицинске сврхе. Сматра се да осушени корен ове биљке служи као одличан лек против болести крвотока, као и против дечјих глиста. Заједно са осталим цвећем које симболише годишња доба, божур је чест мотив у делима кинеских уметника и занатлија. Њиме се украшавају разне тканине и посуђе. На њима се често, поред божура, налази и легендарна птица феникс. Тако су заједно претстављени „краљ цвећа“ и „краљ птица“.

Селидба града подијелити на леда

Канадски град Алкавин, који лежи иза границе северног леденог појаса, на ушћу реке Макензи, налази се у опасности због топлења леда. Његови темељи почивају на земљишту чији главни саставни део сачињавају чврсте леда. Постоји бојаза да топлење леда, до кога би могло доћи због наглог пораста температуре или због грејања у кућама, не проузрокује спуштање земљишта до висине нивоа реке.

Дугим испитивањем земљишта дошло се до закључка да постављање погодних темеља уопште није могуће. Због тога је канадска влада донела одлуку да се град Алкавин „пренесе“ на сигурно место. Данас, канадски урбанисти и други стручњаци траже погодно земљиште и врше припреме за пресељење овог града.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

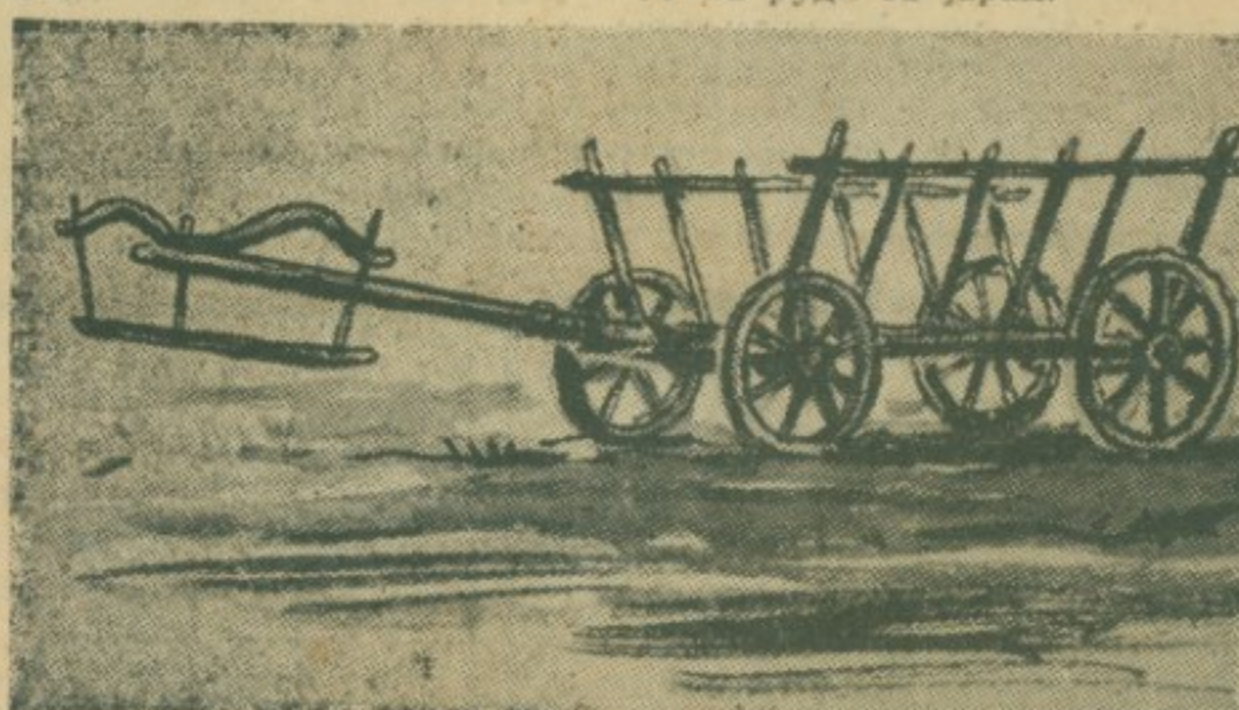
Делови волујских кола

Волујска кола су превозно средство од давнина и изгледају веома примитивно према модерним возилима. Но, и поред тога она су се и до данас задржала и служе веома добро на изрованим и блатњавим путевима, куда од свих возила једино она могу да прођу. Иако су примитивно превозно средство, волујска кола значила су велики напредак у оно време кад су постепено почела да замењују киришце.

Волујска кола наизглед су једноставна, али су уствари састављена из више делова, од којих сваки има своје име. Овде ћемо набројати имена тих делова као што се чују у нашем народу:

- 1) Четири точка; два предња и два стражња. Сваком точку средња је трупина или главчина, у коју су усађени паоци или сплице. На паоце су унаоколо набијени напласи или гобље, а њих, једну с другом, спајају клинови који се називају можданици или пашљаци.
- 2) Осовине; предња и стражња.

- 3) Руда.
- 4) Срчаница. Она везује предње и стражње точкове.
- 5) Сврачине (свракелнице, свракуље, кривајице). Оне са срчаницом и задњим јастуком вежу задње точкове за предње.

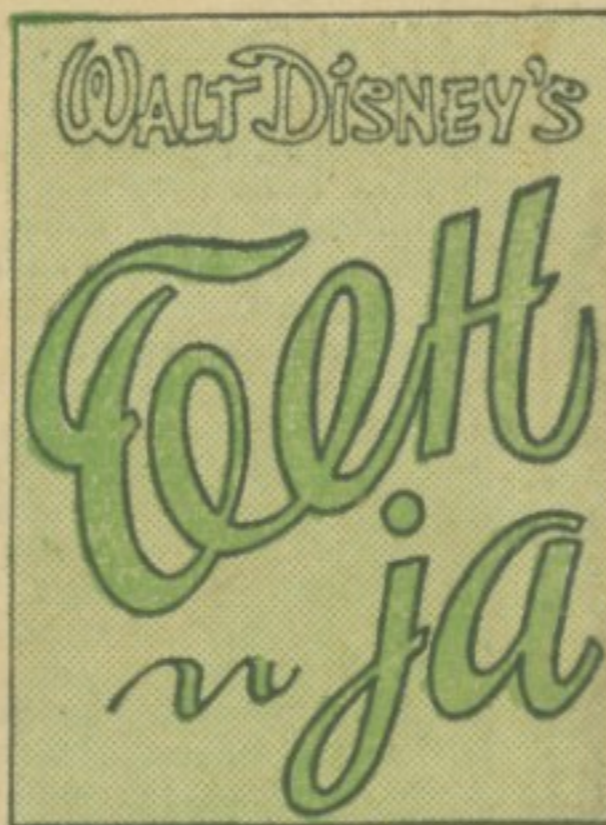

- 6) Густек је део који је оздо привезан за стражњу осовину и за срчаницу да се стражњи трап кола не би затурнио. Клини који се провлаче кроз сврачине, срчаницу и тај густек, а који се може померати у разне рупе срчанице, те се кола могу расточити и доћи део јарма.

сточити, зове се расточник или сточник.

- 7) Штици су клинови на руди којима она вуче и уставља кола.
- 8) Оплени (јастуци); предњи и стражњи.
- 9) Јастучићи, под сваком опленом.
- 10) Клапуша (јахалица), озго на руди за јарам.

- 11) Заворањ је главни клин у јарму.
- 12) Јарам, У њега се кошкају или ујармљују волови.
- 13) Јармењаче (плетњаче).
- 14) Палице.
- 15) Полица (подјармица), доњи део јарма.

БЕНОВ УГЛЕД СТАЛНО ЈЕ РАСТАО... СА СВИХ СТРАНА ДОБИЈАО ЈЕ ПИСМА... ТРАЖИЛИ СУ ОД ЊЕГА ПОМОЋ, САВЕТ, МИШЉЕЊЕ... ДОК САМ ЈА ОДГОВАРАО НА ТА ПИСМА, БЕН ЈЕ ВРШИО РАЗНЕ НАУЧНЕ ОГЛЕДЕ...

ТО УМАЛО НИЈЕ БИО КРАЈ НАШЕГ ПРИЈАТЕЉСТВА. АЛИ МОЈА ЛУЉЊА СЕ ОХЛАДИЛА И ЈА САМ ПРОСТИО БЕНУ... И НЕ СЛУТЕКИ КАКВА МЕ ЈОШ ИЗНЕНАЂЕЊА ОЧЕКУЈУ...

Најдужи тунели

- 16) Ластавице су рупе у трупини за паоце.
- 17) Чивије у осовинама, које не дају точковима да спадну са осовине.
- 18) Рамењаче, гвоздене, на осовини до унутрашњег краја.
- 19) Рукавац, онај крај осовине који улази у главчину.
- 20) Гривна, гвоздени обруч око главчине.
- 21) Тулац, гвозден, унутра у главчини.
- 22) Морокваша (пијавица), гвоздена, на рукавцу.
- 23) Канате или лотре (како за коју потребу. Канате кад се превози песак или кукуруз, а лотре кад се превози шаша, снопови, сено).
- 24) Душема.
- 25) Затвори (калкани), на канатима.
- 26) Ступци, којих има четири.

Канате, душему и затворе већном имају кола из источне Србије, а лотре кола која су у употреби у западном делу Србије.

КЛАСИЦИ

У старом Риму класицима су се називали грађани прве класе. Доцније су тим именом називани истакнути писци старе Грчке и Рима. У модерној књижевности класицима се називају писци који су писали угладајући се на старе грчке и римске писце. Тим именом називају се и они писци чија дела по вредности спадају у први ред.

У свету постоји више тунела, а овде ћемо побројати само оне који се сматрају најдужим. Симплон (Швајцарска) дугачак је 19.730 метара. Болоња—Фиренца (Италија) 18.507, Лечберг (Швајцарска) 14.606, Апендински водовод (Апенини) 12.730, Мон Сени (Западни Алпи) 12.636, Кескел Рениц (САД) 12.500, Арлберг (Тирол) 10.270, Тауери (Аустрија) 8.670, Рикен (Швајцарска) 8.604, Отира (Нови Зеланд) 8.450, Ронко (Италија) 8.298, Хауенштајн (Швајцарска) 8.135, Трансандина (Аргентина) 8.100, Караванке (Југославија) 8.016, Симонсеки-Моци (Јапан) 8.000, Кол ди Тенда (Италија) 8.000.

Нешто мало о стиху

Песнички састав може да се излаже у стиху и у прози. Ипак, стих је права одећа таквог састава.

Стих је изражајни облик склопљен према размери слогова, који долазе по неком одређеном реду и времену. Најдужи стих у нашем језику може да има шеснаест слогова и назива се шеснаестерац. Ако је овакав стих преполовљен, онда се назива осмерац, који је био веома чест и омиљен у дубровачком песничству. Најобичнији народни стих је десетерац.

Од старих класичних стихова чувен је александринац. То име добио је или по Александру Великом, који је таквим стиховима опеван, или по песнику Александру, који је први њиме певао. То је дванаестосложни стих с преломом обично у средини и на другом слогу, али има и друкчијих примера. Чувени су још: Сафин стих, тако назван по чувеној грчкој песникињи Сафо, и алкејски стих, назван по имену Алкеја, који је живео у VII веку пре наше ере.

Тоталитарна радост Николе Коперника

Никола Коперник лекао је на смрти. Стари, седамдесетогодишњи астроном дисао је тешко и убрзано, а његово срце једва је још куцало. Око смртникове постеље стајали су његови пријатељи, највећи и најпринципалнији научници шеснаестог века. С многима од њих водио је

„небо“, заједно са Сунцем и осталим небеским телима, окрете око ње. Ту теорију изнео је још Птоломеј, познати александрички астроном и математичар. Читавих тринаест векова човечанство је веровало да је небески свод начињен од чврстог материјала, да се окреће око неке циновске осовине и да су звезде на њему

да се Земља и све остале планете окрећу око Сунца.

Али, такав његов закључак претстављао је у оно време не само револуцију у астрономији, већ и напад на цркву и њено учење. Црква је учила да је бог створио земљу као центар васионе, да је она зато најважније небеско тело, око кога се окрећу, као покорна пратња, сва остала. Само јеретик, говорили су свештеници, може да тврди да Земља, коју је бог створио, није центар васионе. Тиме се, по њиховом мишљењу, није успротивило само против једне астрономске теорије, већ се одрицала вредност једном божјем делу.

Своја запажања и закључке Коперник је скупио у једну књигу, коју је веома савесно и брижљиво припремао. Али, он је знао да би њеним објављивањем стекао не само много непријатеља, већ да би то претстављало праву опасност по његов опстанак и живот. Због тога је годинама држао рукопис скривен, допуњавао га, исправљао и спремао за будућа поколења. Међутим, кад је 1543 године оболео и остао делимично парализован, Коперник је одлучио да штампа своју књигу.

Стари астроном осећао је да му се ближи крај. Он се смрти није бојао, али му је била тешка помисао да ће умрети пре но што његова књига буде штампана. Поред тога, бојао се да га Андреус Оснандер, његов познаник и лутерански проповедник, ипак не превари. Наиме, још много пре но што се Коперник разболео, Оснандер, који се у слободним часовима бавио астрономијом и математиком, наговарао га је да објави своју књигу, али не у облику изграђене теорије, већ само као низ занимљивих хипотеза за које не би дао никакве доказе. Оснандер је тврдио да би на тај начин књига могла да прође и да се црк-

ва не би осетила нападнутом и увређеном. Коперник је то одбио, јер је желео да човечанству каже истину о васиони и о тлу на коме живи.

Сунце је већ давно било зашло и у соби болесног астронома увлачила се тама. Изненада, неко је закуцао на врата. Био је то шегрт из штампарије који је астроному на смрти донео први отштампани примерак његове књиге „De revolutionibus orbium coelestium“ (О кретању небеских тела). Коперник је узео књигу дрхтавим рукама, а на лицу му је блистао осмех. Покушао је да је отвори, али није имао снаге. Лагано је склопио очи.

Коперник је видео само насловну страну своје књиге. Да је успео да је отвори, знао би да га је Оснандер ипак преварио. Не поштујући Коперникову жељу, он је написао предговор, у коме је рекао да је то „само занимљива претпоставка“. Предговор није написао, тако да је будући читалац морао да стекне утисак да га је сам Коперник написао да би се унапред обезбедио од напада цркве. Изгледало је да је стари астроном жртвовао истину да би избегао прогоне.

Али, Коперник није окренуо насловну страну и умро је задовољан што је видео своје дело отштампано.

НАЈСТАРИЈЕ ПОЗНАТО ЖИВО БИЋЕ

За најстарије остатке живих организама који су досад најчешће сматра се такозвани „сугусиум енигматикум“. Он изгледа као џак за угаљ, а пронашао га је научник Седерхолм, у Финској, у земљишту у коме нема фосила. Дуго се у научном свету расправљало о томе да ли се овде ради о минералним формацијама, или о живим организмима. Проблем је најзад решен 1948 године, кад је научник Ранкам, мерењем угљених изотопа, закључио да су у питању фосилни живих организама. Према томе, „сугусиум енигматикум“ и били су жива бића, преци алга, који су морали живети пре више од 1.300 милиона година.

Вода у старом Риму

Рим је и данас познат по својим многобројним јавним чесмама. Он за ово дугује не само модерним водоводним уређајима, већ и вековној традицији, јер је у старо време био исто тако добро снабдевен водом као и данас, ако не и боље, као што сматрају неки историчари.

До четвртог века пре наше ере у Риму није било водовода, већ је становништво пило бунарску и речну воду. Први јавни водовод саградио је 312 године Апије Клаудије, песник, политичар и цензор римски, познат и по чувеном друму, који је по њему добио име „Виа Апија“. Доцније су по угледу на Апија Клаудија и други римски државници и богаташи, или пак цареви, подизали водоводе о свом или о државном трошку, тако да их је у IV веку наше ере било укупно седамнаест.

Није било нимало лак задатак снабдевати водом милионску варош као што је био Рим у доба свога процвата, утолико пре што добре воде није било у непосредној близини града, а у оно време нису постојале машине које би воду из бунара или реке терале на висину. Стога је Рим добијао воду из оближњих планинских области. У ову сврху подизане су нарочите грађевине налик на мостове, аквадукти, дуге многе километара. Аквадукти су прелазили преко поља, јаруга, мочвара и река и по њима је у град текла, као по вештачком речном кориту, свежа вода, која се потом у самом граду цевима спроводила до појединих чесама. Грађење аквадукта претстављало је веома сложен посао. Да би се савладале теренске препреке, засвојени луковни аквадукти морали су понекад бити високи и до 34 метра, те је њихово подизање захтевало велику умешност инжењера и мајстора.

Стари Римљани били су поносни на своју воду. Познати

природњак Плиније Старији, хвалећи воду коју је у Рим довео претор Квинт Марције 144 године пре наше ере, вели да је то најхладнија и најздравија вода на свету и да су је Риму сами богови поклонили.

Аквадукти су снабдевали водом многобројне јавне чесме и купатила, па и приватне куће. Ово је било могуће стога што је у град долазило милион и по кубних метара воде дневно, количина којом би многи градови и данас могли позавидети. Пре него што би се пустила у чесме, вода се сакупљала у резервоаре, којих је у Риму било 40, а затим филтрирала.

Остаци многобројних римских аквадукта и данас се могу видети, и то не само у Риму и околини, већ и у провинцијама, па чак и у Француској. Али, најзанимљивије је то што неки од ових старих водовода још и данас постоје и — раде. Већ поменути Марцијева водовод преправљен је и поново пуштен у употребу пре неких 80 година. Други, такође веома познат водовод, који је подигао Августов зет Агрипа, ради непрекидно 9 јуна 19 године пре наше ере — до данашњег дана.

некад Коперник огорчене полемике. Они су га често називали занесенијом и лудаком, јер се тако упорно држао својих теорија о васиони, које се нису слагале са утврђеним и од цркве одобреним „истинама“ о Земљи, Сунцу и небеским телима. Он је био непоколебљив у својим уверењима.

Вековима су људи, па и они најученији, веровали у то да је Земља непомицно небеско тело које се налази у средишту свемира и да се читаво

добро прикушане да не би паде на земљу.

Још као младић, Коперник је прочитао све старе књиге о астрономији до којих је могао да дође. Из ноћи у ноћ седео је он на врху једне куле и посматрао небеска тела, пратећи најљубиво њихово кретање. Но, уколико их је дуже посматрао и проучавао, он се све више удаљавао од Птоломејеве теорије о Земљи као центру васионе. Он је, најзад дошао до закључка да се Сунце не креће око Земље, већ

Животиње РИБОЛОВЦИ

Рибилов нису изумели људи, нити су они једини који се њиме баве. Многе животиње већ више милиона година хватају рибу на разне начине и њоме се хране. Неке од њих толико су се усавршиле у овоме да данас употребљавају читав низ мајсторија да би се дочепаале плена, док је код других, дугим развртком, дошло до анатомских промена извесних делова тела, које су имале за циљ да животињи што више олакшају риболов.

Свако зна да пејачи стављају на удицу црвчића као мамац за рибу. Но, крај обала Америке живи једна врста црва, дугачки и до петнаест метара, који сами себе стављају као мамац рибима. Они се у води у котур, а главу истуре напоље. Кад наиђе каква неопрезна риба и покуша да прогута главу, мислећи да је то неки црвчић, црв-рибиловац чврсто се припије уз њу и почиње да се одмотава. Риба се отима, али је загрљај све чвршћи. Кад потпуно исцрпе своју жртву, црв почиње да је једе. За кратко време, сем ко-

штаног скелета, од ње ништа није остало.

И јужноамерички јагуар познат је као вешт риболовац. Он као удицу употребљава свој — реп. Јагуар обично стане у планинак, недалеко од обале, и удара репом по води или равномерно маше по њој. Занитересоване овим, рибе приућу репу у великом броју и почну да га штрипкају. Тада је довољно неколико брзих удараца шапом и јагуар је себи обезбедио дневни оброк. Све врсте дивљих мачака такође су велики љубитељи риба. Нарочито је вешта индиска дивља мачка, која с лакоћом хвата рибу крај обале. Бенгалски тигар храни се готово искључиво рибом у време високог водостаја река, кад се вода излије и рибе дођу у планинак око жбуња и дрвећа.

Занимљиво је да и домаћа мачка, кад јој се укаже прилика, покушава да лови рибу, чак и кад је сасвим сита. Тада је њен ловачки нагон јачи од урођене одвратности према води.

Инсекти и лауци, које људи често употребљавају као мамац на удицама, и сами су вр-

ло вешти риболовци. Паук-курјак из Јужног Мора постави своју научину по мирној води као неку врсту слава и

хвата у њој мале рибе које се крећу ближе површини. Но, највештији од свих инсеката риболоваца свакако је циновска водена стенаца из мексиканских вода, која лови чак и дубинске рибе. Неке врсте мексиканских водених паукова пуштају своју научину као мрежу и хватају рибу која се налази два до три метра испод морске површине.

Птице такође важе за веште риболовце. То им нарочито о-

лакшавају: брз лет, могућност лебдења изнад саме воде, оштар вид и њихово ненадмашно оружје — шиљат и јак кљуш. Чапља је у стању да сатима мирно стоји у води, а онда наједном, муњевитим ударцем свога дугог кљуна налик на харпун, прободне рибу која безбрижно кружи око њених ногу мислећи од њих да су трске. Јапански рибари

Најјачи удар кљуном има једна врста гавранова сличних корморанима. Механизам покрета вратом сличан је механизму обарача на пушци и он омогућује птици да пробије даску дебелу и до два сантиметра. Удар кљуна ове птице у главу човека или животиње — смртоносан је. Пеликан, са својим дугачким вратом и кљуном налик на кесу, чији је врх веома оштар, комбинује у себи својства харпуна, конопча и рибарске мреже. Велики пеликан у стању је да у свом кљуну и гуши држи наједном по двадесет килограма рибе.

Ипак, од свих четвороножних животиња, а можда и од свих животиња уопште, највештији риболовац је — лисица. Народне приповетке о лисици која свој дугачки реп употребљава као пејачку, многобројне су и врло раширене у свим крајевима света. Римски писац Клаудије Елдијанус, пре две хиљаде година, говори о вештини којом лисице, помоћу репа, лови ракове и рибе. Међутим, пошто је лисица веома опрезна и лукава животиња, која бежи од човека чим осети његово прису-

ство, још ниједан природњак није забележио да је видео лисицу како лови рибу. То допекле умањује веродостојност народних прича и многобројних старинских живописа и графика који приказују лисицу приликом риболова.

И многе друге животиње лове рибе и ракове. Познато је да пси могу на репу да улове одједном већи број ракова. Нарочито много рибе је до медведи, видре, куне и дробови. Они до плена најчешће долазе на непосредан начин: ударцем шапе. Сисари који пливају служе се у води тактиком сличном оној коју користе саме рибе за хватање других риба: непосредно их гутају или их нападају и касне својим оштрим зубима. Занимљиво је да неке врсте риба у Индиском Океану имају сасвим другу тактику у лову. Њихово пераје које се налази у близини главе има једно меснато, дугачко и меко задебљање. Оне једноставно легну на морско дно и чекају да се друга риба ухвати на „мамац“ и угриз пераје. Тада риба-рибиловац, која стално држи широм отворена уста, одмах прогута неопрезну рибу. Али, она је том приликом не вари, већ је задржава у свом једњаку. Слично сисарима-преживарима, она свој плен почне да вари тек код огладни.

ЗЕМЉА ШЕКЕРЛЕМА
СИМ СИМФОНИЈА
СА ВОЛТА ДИЗНИЈА

Сви за мужа што се нуде сви слаткиши и колачи, сад имају да се труде, да се боре, па ко буде највештији и најјачи, тај добиће за награду, цео замак, татлијаду и принцезу мармеладу.

МАРИН ДРЖИЋ

Тих недеља нико од Дубровчана није ни помишљао да крене на какав пут. Дубровник су се врзали страни војници, пљачкаши и прописвети. Лука и цео Приморје били су пуни ратних бродова хришћанских држава, који су, под вођством Андрије Дорија, ишли против Турака. У граду се пијачило и пљачкало. Женски свет слабо се виђао на улицама, а капије су се рано закључавале. Па ипак, нашао се тих дана један дубровачки грађанин који је имао смелости да крене преко узбураног мора пуног гусарских бродова, да би потражио срећу ван домовине. То је био Марин Држић. Упркос својих тридесет година, био је клерик, човек с најнижим чином у свештенству.

Непосредно пред његов пут, породица Држића запала је у велике неприлике. То је било 1538 године. Трговина коју су држали отац и синови — пропала је. Пред судом су изјавили да ће само половину дуга од 5.000 дуката моћи да исплате, и то у ратама. Велики породични дом, који се налазио близу кнежева двора, отишао је на лицијацију за хиљаду дуката. Тако је најмлађи син, Марин, са свега тридесет златника помоћи од Републике, отпловио за Сијену на студије.

Марин је пошао на универзитет да учи канонско право, али за теолога није био. Са о-

цем и браћом бавио се трговином, коју није разумевао, а по речима једног нашег историчара књижевности, ретко је који свештеник у 16 веку имао мање смисла за тај позив од Марина Држића.

Рођен у пучкој породици, чији сваки члан мора нешто „озбиљно“ да ради, дванаесто деце оца Марина и мајке Анукле, млади Марин био је занесен уметношћу. Кодико је у породици Држића та црта била снажна виђи се по томе што је његов стриц Боре био један од првих дубровачких песника, а рођени му брат Влахо, иначе трговац у Венецији, бавио се сликарством и дуборезом. Сам Марин, поред позоришта и књижевности, волео је и музику и свирао је на више инструмената.

У Сијени, једном од културних средишта онога времена, Марин се добро осећао, поред осталог и зато што је био длако од очевог бакалука и банкарских послова. Поодмакао годинама од осталих студената, он је, као весела, духовит козер и добар познавалац људи и прилика, постао веома омиљен, па су га други изабрали за управника студентског дома и заменика ректора универзитета, на коме

је било око 200 ђака. Но, како се ректор већ поодвао није бирао, он је вршио и његову дужност. Да ју је доста траљаво обављао није тешко закључити, јер се даром за организацију поста никад није нарочито одликовао. Њему је годило то што сад има засебну собу, две слуге и двоструки оброк. Но, више од студија и ректорске власти занимали су га књижевни састанци, позориште и лак живот.

Звучна титула ипак није могла да приштеди Држићу ратне неприлике. Вечито нате-

том силно се развила. Богаташи су имали новца и потстицали су уметнике. То је било оно чувено доба, Ренесанса, кад су школа, наука и уметност престале да буду слушкиње црквених догми. Сви велики духови онога времена, па и Држић с њима, „наместо молитава, химни богу и свецима, наместо религиозних романа, црквених приказања итд.“, окренули су се слободној људској мисли и обичном човеку. Држић је песник пунка. На своју сцену, поред племића, он

изводи сељацима, слуге и слушкиње, трговце, крчмаре итд. Он јасно види да племство постепено силази са историјске позорнице, на коју ступају људи из широких слојева друштва. Приказујући савремене догађаје, он уствари говори о будућности, јер носиоца здравог духа у његовим комадима јесте грађански stalek, који ће надживети носиоце средњовековног поретка.

Године 1545, у Дубровнику се наједном обрео аустријски пустилов гроф Рогендорф. Мудри Дубровчани подозревали су у њему непријатеља аустријског краља, али да би га што боље почастили, позвао је Марин да шалама забавља грофа. Рогендорфу се Марин допаде и позва га код себе у службу. Знајући да му се тиме указује прилика да пропутује стране земље и види света, Држић се није много двоумио и зачас је духовнички позив заменио — собарским. Али, ни ту се није дуго скрасио, као ни у својим доцнијим службама, као што је била служба у уреду за промет сољу, у коме није остао ни пуног годину. Кад год би остао без зараде, а то се често дешавало, одлазио би својим имунијим пријатељима, чије богате трезеве понекад недељама и месецима није напуштао.

Држић се носио мишљу да измени застарели олигархички систем у републици, па је имао и план да створи нову владу, у којој би власт делили напала властела и претставници грађанства. Снаге које би тај план остварили он није налазио у самом Дубровнику, у народу, већ на страни. Но, тоскански војвода, у кога се он највише уздао, није се интересовао за унутрашња питања Дубровачке Републике, па је Држићев план пао у воду. Али, да је он углавном имао право кад је критиковао способности племства да управља државом, као доказ може да послужу и то што су и сами племићи, ипак много касније, извршили подмлађивање својих редова уводећи у свој stalek свеже снаге из угледнијих трговачких породица.

Уморан од живота, али задовољан својим књижевним радом, писац „Дунда Мароја“, „Скупа“, „Манде“ и „Новеле од Станца“ умро је 1567 године у Венецији. Било му је тада близу шездесет година.

ЉУДИ - „ПТИЦЕ“

Авнашњи сан човеков да се одвоји од земљине површине и да лети кроз ваздух остварен је почетком овог века изградњом машина за летење — авиона. Но, то није оно чему су тежили многи пионири ваздухопловства: да дете сопственим снагама, помоћу крила, као што то чине птице. Они су у почетној фази развоја ваздухопловства дали велике жртве за остварење свога сна, а још и данас има конструктора који, и поред свих неуспеха, не напуштају ову идеју. Они сматрају да ће човек летети у правом смислу речи тек онда кад буде могао да стави неки једноставан апарат на леђа и да се вине у ваздух из своје баште, са крова или прозора своје куће, да обави какав мали свакодневни посао.

Још у 18 веку француски хроничар Ретиф де ла Бретон заносио се могућношћу летења помоћу крила прикачених на леђима, па је за собом оставио и један цртеж ових крила. Међутим, сви његови покушаји да узлети остали су без успеха. У истом веку маркиз де Баквиј бацно се са једне велике зграде у Паризу, надајући се да ће се одржати у ваздуху уз помоћ малих крила на рукама и ногама. После „лета“ од неколико десетина метара, Баквиј је пао у једну лабу напред Сене.

Прве озбиљније покушаје летења и одржавања у ваздуху сопственом снагом извршио је

2.000 метара. У почетку је сасишло добро, али је постепено добило тако велико убрзање да је на висини од хиљаду метара морао да отвори прво једно, а затим и други падобран. На несрећу, падобран су се замрсли и човек-птица стропоштао се на земљу.

Највећи присталица летења сопственом снагом данас је свакако Француз Валентин. Слично Клему Солу, и он има разапето платно између руку и ногу. Но, Валентин је знатно усавршио вештину летења. Мада његова крила имају површину од свега једног квадратног метра, он се вештим изражима одржава у ваздуху и спушта се ка земљи попут птице. Ипак, досад му још ниједанпут није успело да се спусти на земљу само уз помоћ свога апарата, јер добијене сувишне велико убрзање. На пет стотина метара од земље он је увек приморан да отвори падобран.

Летење помоћу крила, слично птицама, ставља пред конструкторе многобројне проблеме. Човек не располаже довољном снагом у односу на своју тежину. У том погледу птице су кудикамо снажније и издржљивије. Израчунато је да најјачи спортиста може у току једног сата да развије највише пола коњске снаге,

Немац Лилиентал у другој половини 19 века. Он је конструисао један апарат са крилима, која је покретао окрећући ногама нарочите педале. Са овим апаратом он је летео преко 2.000 пута, скочивши претходно са неке узвишене тачке. Све до свог трагичног, последњег лета, 1896 године, Лилиентал је упорно веровао да ће пронаћи тајну летења помоћу крила.

Пред Други светски рат истицао се својим покушајима летења Американац Клем Сон. Он је између раширених руку и ногу имао разапета крила начињена од нарочито платна. Циљ му је био не летење, већ што дуже одржавање у ваздуху и лагано спуштање. Пред великом масом света на аеродрому у Вилакублеу, недалеко од Париза, он је искочио из авиона на висини од

док најлакше туристичке авионе покрећу мотори од 50 коњских снага. Недавно су Немац Хеслер и Италијан Роси направили апарате за одржавање у ваздуху, планере, који су могли да лете неколико стотина метара помоћу елисе коју је покретао мотор од свега 0,9 коњске снаге. То је, дакле, врло близу људских могућности. Међутим, помоћу овако мале снаге ови апарати нису могли да се пењу.

И људи су радиоактивни

Недавно је начињена направа која је у стању да мери радиоактивно зрачење људског тела. То је, уствари, један цилиндар са челичним зидовима у који улази особа чију радиоактивност треба утврдити. Простор је доста узан и боравак у њему није угодан. Цилиндар је окружен нарочитом технишћу, у којој, под утицајем гама-зракова, долази до извесног треперења. Све ово заштићено је од спољних, слукајних зрачења једним оловним омотачем дебелим дваест сантиметара.

Као што је познато, сваки човек претставља мали природни радиоактивни извор. Особа тешка 70 килограма садржи 150 грама калијумових соли, а оне образују у човеку три изотопа — 39, 40 и 41. Кад калијум 40 испушта бета и гама-зраке, радиоактивност тела износи отприлике 80 трептаја у секунди.

Помоћу овог проналаска биће могућно да се у свачијем организму тачно утврди и количина калијумових соли, што је од велике важности при лечењу извесних болести.

ЦЕНА КЊИГА У СТАРО ДОБА

III ре проналаска штампених књига су биле скупе, јер их је требало руком писати и преписивати. У Старом веку оне су биле још скупе, пошто није било хартије, већ се писало на кожи или папирусу. Цена појединих таквих списа достигала је баснословне износе. Ево неколико примера.

Грчки филозоф Платон (429—347 пре наше ере) дао је једном три таланта за списе једног филозофа из Питагорије школе. Прави појам о висини ове цене добиће се тек кад се има у виду да је један талент садржавао злата колико некадашњих наших пет хиљада златних динара, а усто је у оно време вредност злата била неколико пута већа него данас.

својина манастирских књижица. У то доба један рукопис вредео је више него читаво имање.

Кад је средином 15 века почело штампање књига, цена им је одмах пала. Док је дотле за један писани примерак Библије плаћано по неколико стотина талира, штампани примерак стајао је 7—8 пута мање.

Проналасак штампе утицао је не само на снижење цена књига, него и на ширење просвете. Док је у другој половини 15 века у Европи штампано нешто преко 30.000 књига, у току 16 века број штампаних књига попео се на близу 300.000. У доцнија два века тај број стално расте, да у 19 и 20 веку достигне астрономску величину.

Држић се носио мишљу да измени застарели олигархички систем у републици, па је имао и план да створи нову владу, у којој би власт делили напала властела и претставници грађанства. Снаге које би тај план остварили он није налазио у самом Дубровнику, у народу, већ на страни. Но, тоскански војвода, у кога се он највише уздао, није се интересовао за унутрашња питања Дубровачке Републике, па је Држићев план пао у воду. Али, да је он углавном имао право кад је критиковао способности племства да управља државом, као доказ може да послужу и то што су и сами племићи, ипак много касније, извршили подмлађивање својих редова уводећи у свој stalek свеже снаге из угледнијих трговачких породица.

Уморан од живота, али задовољан својим књижевним радом, писац „Дунда Мароја“, „Скупа“, „Манде“ и „Новеле од Станца“ умро је 1567 године у Венецији. Било му је тада близу шездесет година.

АТОМСКИ

*Бифтек
мајмарела
трешња
доманија
и т.д.*

Штога дана, као и обично, неколико професора универзитета у Мичигену водило је невезан разговор. Неочекивано, један од њих зачувао је руку у џеп свога капута и извадио некакав омањи завежљај. Кад га је одмотао, појавио се комад свежег говеђег меса.

— Бифтек! — узвикнуо је зачуђено један од њих.

— Да, бифтек! — одговорно је овај.

Колеге су биле изненађене, а њихово изненађење постало је још веће кад им је

ти уништене, или бар неће моћи да се множе, па ће тиме храна бити сачувана од кварења.

Па ипак, догађа се да бактерије укваре и овако конзервисану храну. Али, ако се јело, заједно са свим микробима који се налазе у њему, стави под атомско зрачење, оно ће потпуно уништити способност размножавања ових сићушних организама. По завршеном зрачењу микроби могу да живе највише још двадесет минута, а онда угину, не оставивши потомство за собом. Ако се после оваквог зрачења комад меса стави у на рочиту кутију или омот који ће га штитити од микроба из ваздуха, нема никаквог разлога да се органска материја заувек не сачува од пропадња. Тако каже теорија. Пракса је, истина, добрим делом потврдила ову претпоставку, али још нису решена сва питања која се постављају у току овог, најзглед једноставног, процеса.

Кад се једнога дана усавр-

сопственик бифтека саопштио да се месо налази у завежљају тајно годину дана, а да се нимало није укварило.

— Како сте то успели? — питали су га радознано.

— Врло лако! — одговорно им је он. — Помоћу атомског зрачења!

Као све органске материје, и храна садржи микроорганизме који је кваре. Али, ако се јело стави на неко место где је температура испод нуле, или ако се конзервише у лименој кутији из које је извучен ваздух, бактерије ће би-

ши овакав начин конзервисања хране, човечанство ће од њега имати огромне користи. Домаћице неће морати да излазе сваког дана из куће ради куповине свежег меса, воћа и поврћа. Било да је у питању риба, спанаћ или трешње, оне ће купити одједном већу количину ових намирница, оставивши их настрану и употребљавати их повремено, док се не потроше. Тако ћемо у свако годишње доба имати све врсте воћа и поврћа — у свежем стању.

Данас постоје углавном два

начина за конзервисање хране атомским зрачењем: гама-зрачњима, које испуштају извесна тела, као например радиоактивни кобалт, и бета-зрачњима, које производе велики електрични апарати високог напона.

До употребе радиоактивног кобалта у ову сврху дошло се, такорећи, случајно. Године 1951, амерички стручњаци за атомску енергију питали су се да ли би се могле некако искористити оне силне тоне опасног радиоактивног талоба који се гомиле по атомским фабрикама. Да ови некорисни отпади не би штетили живим бићима, смештају их у подруме обложене челиком и бетоном, или у челичне сандуке које потом бацају у морске дубине. Пошто је овакво отстрањивање радиоактивних отпадака веома скупо, Комисија за атомску енергију ставила је у задатак универзитету у Мичигену да испита могућности њихове употребе. Тако се дошло до овог значајног открића.

Универзитет располаже са сто штапића радиоактивног кобалта, у величини обичне пивсајке, који се налазе у нарочитој бетонској згради чији су зидови дебели више од једног метра. Штапићи су загревени три метра испод површине воде, јер вода служи као заштитна маса против зрачења. Кад се укаже потреба да се изврши опит са зрачењем хране, кобалт се извлачи из воде помоћу штапића, којима се руке из даљине, помоћу огледала.

Овакве мере предострожности неопходне су ако човек не жели да оболи од „радијумске болести“. Цео процес научници прате искључиво преко преничних огледала. Једно огромно звоно под којим се налази

Небоље и чиници МИНУЛИХ ВЕКОВА

Анас пут од крчме до ресторана није тешко превалити. Често је довољно прећи само с једне стране улице на другу. Али, ако тај пут посматрамо кроз историју, онда он постаје наједном неизмерно дуг, отприлике као и прошлост човечанства.

У античко доба, у коме се врло много путовао, путници су се често жалили на неудобност гостионица и крчми. Гостионица је уз друмове било доста и у њих су свраћали

дужностима једних и других. Тако се 8 јануара 8 године пре наше ере обавезала нека Протарха да проведе као келнерица у крчми газдарице Тафезијес три године. Газдарица се, пак, обавезала да јој до истека рока од три године не може отказати службу, ако савесно буде вршила своју дужност, да је храни, одева и плаћа. За све разбијено посуђе имала се накнадити штета од-

писати. За Нерона веле да је приликом путовања водио са собом караван од хиљаду оваквих кола.

Но, не треба мислити да и у то време није постојало већих и бољих хотела. Било их је, мада веома мало. Тако је у брњи Епидеурос постојао хотел са 180 соба. У Олимпији, где су одржаване олимпијске игре, постојао је велики хотел „Леонидас“. Он је подигнут 400 година пре наше ере из средстава које је приложио богати Грк Леонидас и служио је за смештај угледних гостију. Остали посетници олимпијских игара спавали су напољу, под ведрим небом.

Из свега овога види се да путници у Старом веку нису били у завидној ситуацији што се тиче исхране и смештаја на путу. Поред крчми, у којима се точило углавном пиће или добијала оскудна храна за гостионичаревим столом, остајала им је још једино могућност да храну носе са собом или да узимају кувана јела из нарочитих кухиња, каквих је, например, било у Помпејима.

Први прави ресторан у данашњем смислу отворно је неки Буланже, 1765 године, у улици Пул у Паризу. Изнад улаза ставио је, у духу тада већ снажног потсмешљивог става према религији, следећи натпис на латинском језику: „Дођите к мени, о сви ви који патите од стомака и ја ћу вас ојекити“ (... et ego restaurabo vos) (ојекитићу вас) обично је као муња цео свет и отада се сваки локал у коме има нешто боље да се поједе назива — рестораном.

уморни путници да се одморе и окрепе, као што су то чинили и стотинама година доцније. Тамо би били послужени, али не као ми данас, већ за столом за којим је јео и гостионичар са својом породицом, и то обично оним јелом које је он спремио себи за ручак.

Гостионице и крчме имале су и своју послугу. Између гостионичара и послуге закључан је уговор о правима и

бијањем од Протархине плате. Пошто отседање по крчмама и гостионицама очигледно није било нарочито пријатно, то су се путници довијали на тај начин што су отседали код неког познаника, а богатији су путовали „козима за спавање“. Како су тачно изгледала та кола, не уме нико да каже. Зна се само толико да су била гломазна и да нису много труцкала, пошто се у њима за време војње могло

храна, помоћу нарочитог механизма, упућује се у правцу шпичице радиоактивног кобалта. Пошто „покретни послужавник“ са звоном стигне на десет сантиметара од места зрачења, звоно почне да се лагано окреће око своје осовине и, тек кад опише цео круг, продужава свој пут.

Храна конзервисана атомским зрачењем може се јести, кажу, и после много година, само је потребно да се добро заштити од ваздуха, боље рећи од микроорганизама који се у њему налазе.

Можемо се сада запитати: није ли овако зрачена храна и сама постала радиоактивна, па према томе и опасна за човечији организам? Међутим, тога се не треба плашити. Једна материја може да постане радиоактивна једино ако у њена атомска језгра продру нуклеарне честице које су произишле из неког јаког извора енергије, као што је например атомска бомба. Према томе, зраци који стерилишу храну не чине је нимало опасном, јер нису у стању да продру у језгра њених атома. Зрачена храна има исти укус као и незрачена, без обзира после колико се времена једе.

Други начин конзервисања хране зрачењем обавља се помоћу Ван де Графове направе у нарочитој бетонској одаји. На таваници се налазе отвори слични топовским чељустима, испод којих промиче бескрајно платно натоварено храном. Главни део Ван де Графове направе налази се на спрату изнад ове одаје и има за задатак да ствара напон од три милиона волти. Електрони који настају на спрату „испаљују“ се кроз отворе на таваници из нарочитог „топа“ и тако се врши стерилисање.

Који је од ова два начина бољи, још се не зна. Али кад је наука била у стању да дође до овако крупних резултата у конзервисању хране, свакако ће ускоро решити и ово последње питање.

ВЕРОВАТИ

КАМЕН СМРТИ У ЈАПАНУ

У Насо Јуноту, у Јапану, налази се један камен висок два, а дугачак три метра, коме не сме да се приближи ниједно живо

биће. Двеста метара у кругу око њега не расте ниједна биљка, а птице и инсекти никад не слећу на њ. То је зато што из камена и испод њега избијају смртоносни отровни гасови. Опасност је нарочито велика кад је време потпуно мирно. Тада ветар не разноси гасове, већ се они задржавају око камена.

само као вешт алас, већ и као велики штедња. Протекле године Џјус је тукао свој сопствени рекорд у штедњи: помоћу једног јединог сувог скакавица који му је служио као мамац он је уловио 27 риба. Џјус је то постигао на тај начин што је веома пажљиво вадио мамац из уста уловљених риба и поново га стављао на ушцу.

„ПРАВЕДНОСТ“ ПЕТРА СВИРЕПОГ

Петро Свирепи (1334—1369), краљ Кастилије, убио је једном због неке ситнице једног свог поданика. Иако је био веома свиреп — због чега је и добио свој надимак — Петро је увек тврдио за себе да је правичан и да не дозвољава да иједан злочин у његовој држави остане некажњен. Зато је за учинени злочин и самог себе „осудио“ на смрт.

НАГРАДА КОЊУ — ПОБЕДНИКУ НА ОЛИМПИЈАДИ

Године 400 пре наше ере на једним олимпијским играма прве на шљ стигле су двоколице у које је био упрегнут коњ „Тероне“. За тај успех коњ је добио необичну награду: наименован је за почасног управника старогрчке насеобине Аргента на острву Сицилији.

ШТЕДЉИВИ РИБАР

Едгар Џјус, рибар из једног малог места на обали реке Мисисипи, познат је међу својим друговима не

Пресуда је чак била и „извршена“, али на тај начин што је целат отсечао главу једној статуи која је претстављала Петра Свирепог.

КРОЗ ИСТОРИЈУ АТОМА

ЗНАСИ ДА АТОМ ТАКО ИЗГЛЕДА!

ДА... МАДА ЈОШ НИЈЕ ВИДЕО ЈЕДАН АТОМ... ЈЕР АТОМИ СУ ТАКО СИЋУШНИ.

ДА АКО БИ НЕКО ПОЧЕО ДА ИХ БРОЈИ ОД ПРВЕ ГОДИНЕ НАШЕ ЕРЕ... И БРОЈА ИХ ДО АНАС...

124... 125... 126

*36, 678, 112, 599...
*36, 678, 112, 600...
36, 678, 11...

ИПАК НЕ БИ ИЗБРОЈАО НИ ТОЛИКО КОЛИКО БИ МОГЛО ДА СТАНЕ НА ВРХ ИГЛЕ

ОХ! 36 МИЛИЈАРДИ НА ВРХ ОД ИГЛЕ!

ВИДИШ! АКО ИХ ЈЕ ТОЛИКО ПОТРЕБНО МНОГО ДА БИ ПОКРИЛИ ВРХ ЈЕДНЕ ИГЛЕ ЗАМИСЛИ КОЛИКО ЈЕ МАЛО ЈЕЗГРО... СУНЦЕ АТАМА

ИЗЛОЖБА АТОМСКЕ ЕНЕРГИЈЕ

ЈЕР ЈЕЗГРО ЈЕ САМО МИЛИОН — МИЛИОНИТИ ДЕО ЦЕЛОГ АТОМА... ТО ЈЕ КАО ПРОЗД ПРЕМА ЧИТАВОМ БАЛКАНСКОМ ПОЛУОСТРВУ

ЧЕКАЈ, НЕ ТАКО БРЗО. ЈЕЗГРО СУНЦЕ... ОНДА ПРОЗД ПА БАЛКАН! НИЈЕ МИ ЈАСНО!

ПОЋИ СА МНОМ! ОБЈАСНИ КУТИ. ВИДИШ НА ОВОМ МОДЕЛУ АТОМСКОГ ЈЕЗГРА АЗОТА...

